

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 12/2

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/2 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

<i>Axmedov Oybek Saparbaevich</i> ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА СОЛИҚ-БОЖХОНА ТЕРМИНОЛОГИЯСИДА АНТОНИМИЯ ҲОДИСАНИНГ ЎРНИ.....	10-18
<i>Нематова Мафтуна</i> ЛАКУНА И ТИПОЛОГИЯ ЛАКУН	19-24
<i>Hamroyeva Shahlo Mirdjonovna, Matyakubova Noila Shakirjonovna</i> MOSLASHTIRISH JARAYONIDA O'ZBEK VA INGLIZ TILIDAGI SODDA GAPLARNING SINTAKTIK TAHLILI.....	25-32
<i>Jo'rayeva Nilufar Sobirjon qizi</i> "SMILE" VA "TABASSUM" TUSHUNCHALARINING LINGVISTIK IFODASI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	33-38
<i>Sidiknazarova Zulfiya Mirsharapovna</i> BADIY TARJIMA TAHLILINING NAZARIY ASOSLARI	39-43
<i>Jumanova Shahnoza Ikromjonovna</i> IJTIMOIY – PSIXOLOGIK MOTIVNI ANGLATISHDA PEYZAJNING O'RNI	44-50
<i>Achilov Oybek Rustamovich</i> ILGAR SURISH VOSITALARINING BADIY ASAR SARLAVHASIDA TASNIFLANISHI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	51-57
<i>Axmedova Madinabonu Maxmudjonovna</i> XALQ NASRI JANRLARINING O'ZARO MUNOSABATLARI	58-62
<i>Isroilova Manzura Jamolovna</i> FRANSUZ KOMPARATIV FRAZELOGIZMLARINING USLUBIY XUSUSIYATLARI	63-68
<i>Кенжабоев Шокир Абдулхалимович</i> ОСОБОЕ МЕСТО В ИЗУЧЕНИИ И РАЗВИТИИ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ШКОЛАХ УЗБЕКИСТАНА	69-74
<i>Fayziyev Bahodir Baxshullayevich</i> J. K. ROULINGNING "GARRI POTTER VA AFSONAVIY TOSH" ASARIDAGI TO'QIMA NOMLAR VA REALIYALAR HAMDA ULARNING RUS VA O'ZBEK TILLARIGA TARJIMASI	75-79
<i>Mamatqulova Shoxsanam Isroil qizi</i> OLAMNING O'ZBEK LISONIY TASVIRIDA "FIDOIYLIK" KATEGORIYASI	80-84
<i>Тухтаева Фарида Исматуллаевна</i> ИССЛЕДОВАНИЕ СТЕРЕОТИПОВ РОМАНАХ ПЕРЛ БАК	85-90
<i>Radjabova Dildora Raximovna</i> PIRIMQUL QODIROVNING "YULDUZLI TUNLAR" ASARI INGLIZCHA TARJIMASIDA BOBUR PSIXOLOGIYASI	91-96
<i>Mansurova Shohista Ismailovna</i> BADIY TARJIMANING MAQSADI, VAZIFALARI VA TARJIMA METODLARI	97-102
<i>Ermatov Ixtiyor</i> SIRDARYO VILOYATI TOPONIMLARI.....	103-108

<i>Axmedjanova Farida Djavairovna</i> GRAMMAR INSTRUCTION IN COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING	109-114
<i>Saitov Suxrob Djumaydillayevich</i> ARTISTIC INTERPRETATION AND RESOLUTION OF HUMAN TRAGEDIES IN THE STORY	115-119
<i>Тўрабоева Ҳакима Усмонжон қизи</i> ФИРДАВСИЙ ДАҲОСИГА МЕҲР	120-124
<i>Toshpo'latova Xusniya Matayusub qizi, Normamatov Farrux Komiljon o'g'li</i> INGLIZ REKLAMA SHIORLARI TARJIMASI JARAYONIDA SHAKL VA MA'NO MUVOFIQLIGI	125-129
<i>Абдуманнонов Хожиақбар Акмалжон угли</i> ОСВЕЩЕНИЕ ФРАЗЕОЛОГИИ В СВЕТЕ НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ (краткий обзор на примере учебных пособий и словарей узбекского языка).....	130-136
<i>Абдуллаева Раъно Хикматовна</i> РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТА «ДРУГ/ДРУЖБА» В РУССКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ПОСЛОВИЧНОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА	137-144
<i>Hamidova Sayyora Nurmatovna</i> TILSHUNOSLIKNI MENTALINGVISTIK BOSQICHIDA KOGNITIV TADQIQOTLAR.....	145-151
<i>Rustamova Dilrabohon</i> ATAMALAR LUG'ATINING UMUMIY VA FARQLI TOMONLARI	152-157
<i>Khazratqulova Ozoda Abduganiyevna</i> EXPRESSION OF THE CONCEPT OF FORGIVENESS IN LEXICOGRAPHIC SOURCES AND ARTISTIC LITERATURE	158-162
<i>Farmonov Nurbek Pulatovich</i> WEB OF SCIENCE MA'LUMOTLAR TIZIMIDAN FOYDALANISH	163-169
<i>Xojjiyeva Oynisa Shabonovna</i> ALISHER NAVOIY ASARLARIDA TURKIY XALQLAR MAQOLLARINING AKS ETISHI	170-176
<i>Norqobilov Sanjar Rahmat ugli</i> COMPARING COMPUTATIONAL LINGUISTICS APPROACHES ACROSS LANGUAGES	177-182
<i>Mamarasulova Iroda Jumanovna, Xojimetov Sa'dulla Jumanazarovich</i> ANGLIYA UYG'ONISH DAVRI ADABIYOTI	183-190
<i>Ho'jamqulov Anvar Jozilovich</i> OMON MUXTOR ROMANLARIDA POETIK USLUB QIRRALARI.....	191-196
12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Кутыбаева Елизавета Дуйсенбаевна, Аманязова Света Байниязовна</i> ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ОРГАНОВ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	197-203
<i>Мирзаабдуллаева Матлуба Рустамовна</i> СУВДАН ФОЙДАЛАНУВЧИ ВА СУВ ИСТЕЪМОЛЧИСИ ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АҲАМИЯТИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР	204-209
<i>Toshkanov Nurbek Bahriddinovich</i> BILIMLAR IQTISODIYOTI VA INTELLEKTUAL MULK: TIJORATLASHTIRISHNING BA'ZI HUQUQIY JIHATLARI VA MUAMMOLARI	210-216

Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li
ATOM ENERGIYASINI JOYLASHTIRISHNING XALQARO EKOLOGIK TALABLARI217-223

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna
OLIY TA'LIM MUASSALARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI224-228

Sadullayeva Shahlo Azimbayevna, Parmankulov Farxodjon Nurali o'g'li
TYUTORLAR ISH JARAYONIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI
TATBIQ ETISH METODIKASI229-233

Pirimova Nargiza Adilovna
SPORT-TAYYORGARLIK MASHG'ULOTLARIDA BALANDLIKKA SAKROVCHI QIZLARNING
O'QUV-MASHG'ULOT JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH234-239

Tangirqulov Elmurod Aliyarovich
BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA ATROF-MUHITNI ASRASH ORQALI EKOLOGIK
TARBIYA BERISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING O'ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI VA "YASHIL MAKON" MODULLARI240-244

Xayrov Rasim Zolimxon o'g'li
BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINING KASBIY-METODIK TAYYORGARLIGINI
TAKOMILLASHTIRISHDA TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING QO'LLANILISHI245-258

Ahmadjonova Odina Anvarjon qizi
ZAMONAVIY TA'LIM MUHITIDA INGLIZ TILI DARSLARIDA STEAM TA'LIM
TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI: STEAM KOMPETENSIYALAR
TUSHUNCHASI259-265

Valieva Xolida
AJDODLAR MEROSI - INSONIYAT BOYLIQI266-271

Djumayeva Dildora Isroilovna
BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTRISHNING
PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI272-277

Davlatova Nilufar Vosiljonovna
TA'LIM-ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASINI KUCHAYTIRISHDA ZAMONAVIY TA'LIMNING
O'RNI VA MOLIALASHTIRISH MEXANIZMLARI278-285

Mamaraimova Zebo Shafotovna
YUQORI SINIF O'QUVCHILARINI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK
TAMOYILLARI286-290

Turayev Yolqin Sherzod o'g'li
KATTA MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARDA DALILY ASOSLASH KO'NIKMASINI
SHAKLLANTIRISH YO'LLARI291-295

Abdurasulova Shoirra Kushakovna
BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLILIGINI
INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH296-305

Sottarov Abduvali Umirqulovich
UMUMIY FIZIKA KURSINI O'QITISHDA NANOTEXNOLOGIYA FAN VA TEXNIKA SOHASI
SIFATIDA306-310

<i>Xushnazarova Ma'mura Nodirovna</i> VOLONTYORLIK FAOLIYATINIG IJTIMOIIY-PEDAGOGIK MUAMMOLARI	311-315
<i>Xushvaqtov Umar Norqobilovich</i> AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB O'QUVCHILARDA IMPERATIV TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA KOMPETENSIYANING RO'LI	316-320
<i>Alimqulova Ra'noxon Gulmirzayevna</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	321-326
<i>No'monxonova Muattarxon Nosirxon qizi</i> BO'LAJAK TILSHUNOSLARDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARKOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	327-331
<i>Xalikov Faroxidin</i> TA'LIM TIZIMIDA TESTOLOGİYADAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH SAMARADORLIGI	332-339
<i>Abduvaxidov Xusan Abdukulovich</i> OLIY TA'LIM TALABALARIDA INNOVATSION YONDASHUV ORQALI KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH	340-345
<i>Якубова Нафиса Одилжановна</i> ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУССАСАЛАРИДА ЧИЗМАЧИЛИК ДАРСЛАРИДА ТАЛАБАЛАРНИ ИЖОДИЙ-КРЕАТИВ ФИКРЛАШГА ЎРГАТИШ МЕТОДИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	346-354
<i>Karimov Qayum Mamashayevich</i> TALABALARNI KOMPYUTERLI MATEMATIKA TIZIMLARINING GRAFIK IMKONIYATIDAN FOYDALANISH BO'YICHA BILIMINI OSHIRISH	355-360
<i>Yusupova Shoxista Alimjanovna</i> TO'GARAK MASHG'ULOTLARI ORQALI TASVIRIY SAN'AT FANIGA ASOSLANGAN XOLDA O'QUVCHILAR IJODIY QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	361-371
<i>Kasimov Oйбек Омилевич</i> СПОРТДА АХЛОҚИЙ ҚОЙДАЛАР ВА "FAIR PLAY" НОРМАЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ ...	372-378
<i>Abduraxmonov Akbar Abduxamidovich</i> MILLIYLIK VA UMUMINSONIYLIK TAMOIYILLARI UYG'UNLASHUVINING NAZARIY-METODOLOGIK JIHATLARI	379-386
<i>Фазлиддинов Шухрат Фахриддинович</i> ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ ПРИ ИЗУЧЕНИИ КАТЕГОРИИ РОДА ГЛАГОЛА В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ.....	387-394
<i>Jurayev Bobomurod Ramazonali o'g'li</i> TALABALARNING JISMONIY FAOLLIGINI OSHIRISH VA RIVOJLANTIRISH JARAYONINING SAMARADORLIK DARAJASI	395-400
<i>Eshbekova Gulabahor Zafarboyevna</i> МАКТАВГАЧА YOSHDAGI BOLALARNING YOZISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI	401-406

<i>Khidirova Malakhat Qazakhovna</i> ORGANIZATION AND EVALUATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS BASED ON EUTAGOGICAL APPROACHES	407-413
<i>Fayzullayeva Madina Abdumo'min qizi, Xolbo'tayeva Moxinur Temurboy qizi</i> MENEJMENT SOHASINI O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	414-420
<i>Achilov Nuriddin Abdugafforovich</i> AL-HAKIM AT-TERMIZIY TA'LIMOTINING ILMIY TADQIQI	421-426
<i>Norinov Muxammadyunus Usibjonovich</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA BO'LAJAK MUHANDISLARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHNING AHAMIYATI	427-432
<i>Begimqulov Zarif Axmadovich</i> JISMONIY TARBIYA YO'RIQCHISINING IJTIMOYIY-MADANIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA MALAKA OSHIRISH JARAYONINING AHAMIYATI	433-438
<i>Izbosarova Zuxro Anatoliy qizi</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KO'NIKALARINI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI	439-443
<i>Jumayev Sirojiddin Zafarovich</i> MOLEKULAR BIOLOGIYADAN OQSILLARNING AMINOKISLOTA TARKIBI VA AMINOKISLOTALARNING TASNIFI MAVZUSINI O'QITISHDA MASALA VA MASHQLARDAN FOYDALANISH	444-449
<i>Pulatova Muxabbat Egamberdiyevna</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA INNOVATSION KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	450-457
<i>Yuldashev Mengali Ziyaduloyevich</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA MUSTAQIL ISHLASH KOMPITENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH	458-463

10.00.00–Филология фанлари

Rustamova Dilrabohon

Andijon davlat universiteti dotsenti,
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

ATAMALAR LUG'ATINING UMUMIY VA FARQLI TOMONLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada terminologik lug'atlar bir yoki bir necha fan yoki soha faoliyati terminologik tizimini qamrab oluvchi lug'at haqida so'z boradi. Terminologik lug'atlar an'anaviy/ qog'oz, elektron, onlayn shaklda bo'lib, o'zida turli fan, ishlab chiqarish, hunarmandlik sohalari hamda kundalik turmushga oid maxsus leksikaning terminologik tavsifini aks ettiradi.

Kalit so'zlar: lug'atchilik parametrlari, terminologik lug'at, umumiy tilshunoslik, amaliy tilshunoslik, xususiy tilshunoslik, structural lingvistika, tilshunoslik maktablari, xushmuomalalik kategoriyasi, nutqiy shakl.

Dilrabokhon Rustamova

Andijan State University, Associate Professor,
Doctor of Philosophy in Philology (PhD)

SIMILARITIES AND DIFFERENCES OF THE DICTIONARY OF TERMS

Annotation. This article will talk about a dictionary that covers the terminological system of activities of one or more disciplines or fields. Terminological dictionaries are in traditional/ paper, electronic, online form, reflecting in themselves a terminological description of various fields of Science, production, crafts, as well as a special lexicon on everyday marriage.

Keywords: vocabulary parameters, terminological dictionary, General Linguistics, Applied Linguistics, private linguistics, structural linguistics, schools of linguistics, courtesy category, colloquial form.

Рустамова Дилрабохон

Доцент Андижанского государственного
университета, доктор философии в филологии (PhD)

ОБЩИЕ И ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ СЛОВАРЯ ТЕРМИНОВ

Аннотация. В данной статье речь пойдет о терминологических словарях-словаре, охватывающем терминологическую систему деятельности одной или нескольких дисциплин или отраслей. Терминологические словари имеют традиционную/ бумажную, электронную, онлайн форму и содержат терминологическое описание различных областей науки, производства, ремесел, а также специальной лексики, относящейся к повседневной жизни.

Ключевые слова: параметры лексики, терминологическая лексика, общее языкознание, прикладная лингвистика, частное языкознание, структурная лингвистика, лингвистические школы, категория вежливости, речевая форма.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V3I12.2Y2023N24>

Kirish. Ma'lumki, leksikografiya tajribasida lug'atlar ko'plab parametrlar asosida tasniflanadi. Terminologik lug'atlarning lug'atchilik sistemasida qanday o'rinda ekanligini tahlil

qilish asosida tasavurimizni grafik ko'inishida aks ettiramiz. Lingvistik lug'atlarning tipologik belgisiga ko'ra turli tasniflar mavjud bo'lib, lingvistik terminologik lug'atlarning o'rni qayerda ekanligini quyidagi 1-chizmada aks ettiramiz (Qarang: 1-chizma). Chizmadan ko'rib anglash mumkinki, lingvistik terminologik lug'atlar qo'llanish sohasiga ko'ra lug'atlarning ichiga kiradi. Boshqa lug'atlar turli belgilariga ko'ra tasnifning boshqa guruhiga mansub bo'ladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Terminologik lug'atlar faqat soha mutaxassilari uchun ishlab chiqilmaydi, balki uning auditoriyasi keng bo'lishi ham mumkin. Masalan, o'shlar uchun aviasiya atamaları lug'ati[1] soha mutaxassislari emas, balki keng o'quvchilar ommasiga mo'ljallangan. "Sirk" / "Teatr" kabi tematik terminlar lug'ati ham soha xodimlariga emas, balki madaniyat shaydolari, keng jamoatchilik uchun nashr etiladi. Bunday lug'atlar sirasiga futbol qiziquvchilariga mo'ljallangan lug'at[2] (turli sport turiga mansub bu kabi lug'atlari tajribada kuzatildi)ni ham kiritish mumkin, undan "o'nlikka kirish" kabi futbol jargonlari o'rin olgan[3].

AQSHda termin va tushunchalarni leksikografik tavsiflash ishini dastlab 1915 yilda Chikagoda Jahon reklama klubi assosiasiyasi s'yezdida tashkil etilgan marketing o'qituvchilari milliy Assosiasiyasi boshlab bergan. Amerika marketing assosiasiyasi 1937 yilda tashkil etilgan, 1938 yilda AQSH aholisini sanash, AQSH davlat strukturasi qo'llangan marketingga oid tushuncha va terminlar inventarizatsiyasi loyihasida ishtirok etgan. Natijada, Amerika marketing assosiasiyasi terminologik qo'mita tuzildi. Mazkur qo'mitaning vazifasi AQSH va boshqa ko'plab mamlakatlarning ish yuritishida marketing terminlarini ishlab chiqish, tushunchalarini aniqlash va chegaralashdan iborat edi. 2000 yilda Amerika marketing assosiasiyasi BARRON'S DICTIONARIES seriyasi rus tiliga tarjima qilinib, "Slovar marketingovyx terminov" nomi bilan nashr etilgan.

2. *Lingvistik lug'at* – tilshunoslik terminlari, jumladan, fonetika, morfologiya, sintaksis, semantika va tilning boshqa jihatlariga ta'rif va izoh beruvchi lug'at.

3. *Lingvistik atamalar lug'ati* turli tilshunoslik maktablari va nazariyalariga oid terminlarni o'z ichiga olgan lingvistik atama va tushunchalarni keng qamrab olgan lug'atdir. Ayrim fanlarda nafaqat yangi terminlar, balki yangi soha va fanlar kesishmasida yangi predmetlar paydo bo'ladi, bu esa terminologik leksikografiyaning doimiy harakat bo'lishi taqozo etadi. Masalan, bugungi kunda o'zbek tilida tilshunoslikning zamonaviy sohalari (neyrolingvistika, psixolingvistika, kompyuter lingvistikasi sohalari).

Tadqiqot metodologiyasi. Terminologik lingvistik lug'atlar jahon leksikografiyasining muhim qismi bo'lib, tilshunoslik sohasida qo'llaniladigan atamalarni tavsiflash, izohlash, tushuntirishga mo'ljallangan. Ular lingvistik terminlarning ma'nolari, sintaktik xususiyatlari, qo'llanilishi va boshqa xususiyatlari haqida ma'lumot beradi. Terminologik lingvistik lug'atlar quyidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olishi mumkin:

1. Ta'rif/izohlar: har bir atamaga uning ma'nosini ochib beruvchi izoh, ta'rif beriladi. Ta'rif/izohlar lug'at va maqsadli auditoriyaga qarab qisqa yoki batafsil bo'lishi mumkin.

2. Terminning etimologiyasi va tarixi: ba'zi lug'atlarda atamalarning kelib chiqishi, tarixi, rivojlanishi, turli tilshunoslik maktablari va nazariyalarida qo'llanilishi haqida ma'lumot berilishi mumkin.

3. Sinonim va antonimlar: lug'at maqolasi o'quvchiga terminning nozik qirralari va foydalanish o'rnini yaxshiroq tushunishga yordam berishi uchun har bir terminning sinonim va antonimlari sanab o'tilishi mumkin.

4. Illyustrativ misollar: har bir atamaning real kontekstda ishlatilishini ko'rsatish maqsadida mazkur terminning qo'llanishiga misollari keltirilishi maqsadga muvofiq.

5. Aloqador terminlar: lingvistik tushunchalar orasidagi bog'lanish va munosabatlarni ochish maqsadida o'zaro aloqador atamalarga havola berilishi mumkin.

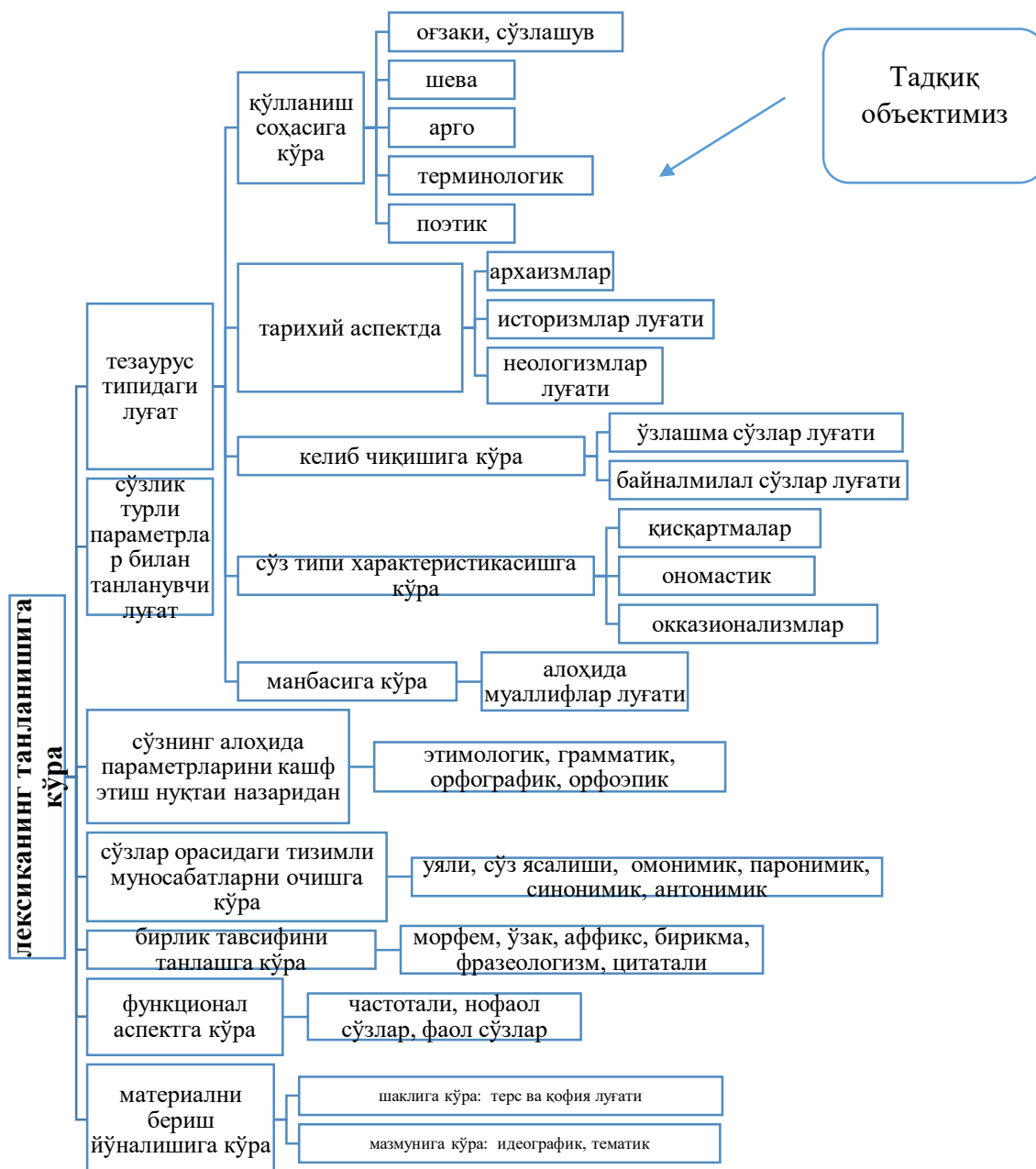
Tahlil va natijalar. *Terminologik lug'atlar xarakteristikasi va vazifalari.* Terminologik lug'at lingvistik lug'atlar ichida mashhur lug'at deb bo'lmaydi. Ular son va tur jihatdan ancha kam. Terminologik lug'at biror bir fan, tor soha yoki kasb doirasida qo'llanuvchi termin va tushunchalardan tashkil topadi. Terminologik lug'atdagi tizim va struktura kerakli termini topishni osonlashtiradi. Bunday lug'atlar orasida eng mashhuri bir fan / sohaga oid lug'atlar bo'lib, ularda faqat bir sohaga mansub terminlar izohlanadi. Terminlar aniq va konkret ifoda usuliga ega bo'lishi zarur, noaniqlik va mavhumlik terminga xos emas. Shu sababli terminologik lug'atlarda axborot manbai ro'yxati mavjud bo'ladi: bular darsliklar, ensiklopediyalar, olimlarning ilmiy ishlari va boshqa hujjatlardan iborat bo'ladi.

Terminologik lug'atlarga xos bo'lgan belgilaridan biri bu lug'at maqolasini ikki qismga bo'lishdir. Chap tomonda terminning o'zi bo'lsa, o'ng tomonda terminning quyidagi belgilari aks etadi:

1. Mazkur termin qo'llanuvchi soha nomi va xarakteristikasi.
2. Mumkin bo'lgan yasalmalar.
3. Terminning bevosita ma'nosi.
4. Terminning turkumga mansublik belgisi haqida ma'lumot.
5. Terminning so'z birikmasida qo'llanishi bo'yicha misollar.

Terminologik lug'atda standartlashtirilgan terminlar bilan birga tavsiya etilganlari ham bo'ladi. Agar terminlar standartlashtirilgan bo'lsa, kirish qismida standart qo'llanuvchi soha eslatiladi, amaldagi hujjatlarga havola etiladi. Shuningdek, lug'at maqolasida termin raqami, (agar mavjud bo'lsa) terminning qisqartma varianti hamda xorijiy tildagi ekvivalenti beriladi. Masalan, *santimetr, kilometr, kubometr* kabi terminlarning jahon standartiga mos qisqartmasi mavjud: *sm, km, kb*. Termin ma'nosi izohlarida chizma, rasm, diagramma, jadval, grafiklar bo'lishiga yo'q qo'yiladi[4].

1-чизма. Lingvistik lug'atlarning tipologik tasnifida terminologik lug'atning o'rni

Ilmiy terminologiyaning ideografik tasnifi[5] atroflicha o'rganilgan. Mazkur ishlarni o'rganish bizga terminologik lug'atlarni tasniflash, terminologik lug'atlarning boshqa lug'atlardan farqi va boshqa muammolarni yoritishda qo'l keladi.

Terminologik lug'atlar tasnifi termin qo'llanuvchi soha diapazonidan ancha katta bo'lib, xilma-xil va turli parametralarni qamrab oladi. Bunday turdagi lug'atlar bir yoki bir necha tilli bo'lishi mumkin. Terminologik lug'atlarda terminlarning joylashuvi ham muallif maqsadidan kelib chiqadi: alifbo tartibli, mavzuviy tamoyil asosida, terminning ishlatilish chastotasiga ko'ra tartiblanishi kuzatiladi. Terminologik lug'atlar faqat insonga mo'ljallangan bo'lib qolmay,

leksikografiya tajribasida kompyuterga mo'ljallangan terminologik lug'atlar ham bo'lib, ularning tuzilishi, tabiiyki, o'ziga xos. Zamonaviy terminologik lug'atlarda so'zlik sirasiga o'zlashma terminlarni kiritish tendensiyasi ko'p kuzatiladi. Bunday yondashuv iqtisod, dasturlash kabi sohalarda juda ko'p, shuningdek, boshqa soha terminologik lug'atlari ham bundan mustasno emas. Bunday tipdagi lug'atlar o'zi qo'llanuvchi soha uchun katta ahamiyatga ega bo'lib, bilimlarni tizimlashtirishda o'rni beqiyos. Lug'at so'zligiga qo'shiladigan terminlarni qidirib topish, saralash va tanlash bilan leksikograf-olimlar shug'ullanishadi. Ko'pgina fanlarning rivojlanishning cho'qqisida ekanligini inobatga olsak, dolzarb bo'lib turgan terminlarni lug'at so'zligiga kiritish, materialning to'liqligini ta'minlash hali ham dolzarblik kasb etadi. Garchi har bir soha bo'yicha terminologik lug'atlar mavjud bo'lsa-da, fanlarning rivojlanishini hisobga olsak, ularni shakl va sifat jihatidan mukammallashtirish har doim dolzarb bo'lib qolaveradi. Ayrim fanlarda nafaqat yangi terminlar, balki yangi soha va fanlar kesishmasida yangi predmetlar paydo bo'ladi, bu esa terminologik leksikografiyaning doimiy harakat bo'lishi taqozo etadi. Masalan, bugungi kunda o'zbek tilida tilshunoslikning zamonaviy sohalari (neyrolingvistika, psixolingvistika, kompyuter lingvistikasi, kognitiv tilshunoslik va b.) terminlarini qamrab oluvchi soha lug'atlari va yagona lug'at yaratilmagan. Odatda, bunday yangi sohalarda uchun qisqa (kichik) lug'atlar yaratiladi: bu bir tadqiqot doirasida yoki yakka muallifning ishi bo'lib, mazkur sohaning barcha terminlarini qamrab olmaydi yoki barcha terminlar yetarli izohini topmaydi. Muallif bir kishi bo'lganda, ilmiy qarashlar sub'yektiv bo'lishini inobatga olsak, bu kabi kichik lug'atlar mualliflar jamoasi yoki ilmiy-tadqiqot instituti omonidan yaratilgan akademik terminologik lug'atga tenglasha olmaydi. Soha terminologik lug'atini tuzish va undan foydalanish qoidalariga oid masalalarni ilmiy-texnik leksikografiya yoki terminografiya o'rganadi[6].

AQSHda termin va tushunchalarni leksikografik tavsiflash ishini dastlab 1915 yilda Chikagoda Jahon reklama klubi assosiasiyasi s'yezdida tashkil etilgan marketing o'qituvchilari milliy Assosiasiyasi boshlab bergan. Amerika marketing assosiasiyasi 1937 yilda tashkil etilgan, 1938 yilda AQSH aholisini sanash, AQSH davlat strukturasi qo'llangan marketingga oid tushuncha va terminlar inventarizatsiyasi loyihasida ishtirok etgan. Natijada, Amerika marketing assosiasiyasi terminologik qo'mita tuzildi. Mazkur qo'mitaning vazifasi AQSH va boshqa ko'plab mamlakatlarning ish yuritishida marketing terminlarini ishlab chiqish, tushunchalarini aniqlash va chegaralashdan iborat edi. 2000 yilda Amerika marketing assosiasiyasi BARRON'S DICTIONARIES seriyasi rus tiliga tarjima qilinib, "Slovar marketingovyx terminov" nomi bilan nashr etilgan.

2. *Lingvistik lug'at* – tilshunoslik terminlari, jumladan, fonetika, morfologiya, sintaksis, semantika va tilning boshqa jihatlariga ta'rif va izoh beruvchi lug'at.

3. *Lingvistik atamalar lug'ati* turli tilshunoslik maktablari va nazariyalariga oid terminlarni o'z ichiga olgan lingvistik atama va tushunchalarni keng qamrab olgan lug'atdir.

Xulosa va takliflar. Terminologik lug'atlar leksikografik tizimda alohida o'ringa ega bo'lib, jahon leksikografiyasi va terminografiyasida uni tuzishning ma'lum minimum va qoidalari mavjud. Bu borada katta lingvistik ensiklopedik lug'atlari mavjud tillarning tajribasiga tayanish ijobiy natija beradi. Shuning barobarida o'zbek tili lingvistik ensiklopedik lug'atini ishlab chiqishda o'zbek tili qonuniyatlariga e'tibor qaratish ham maqsadga muvofiq. Lug'atlar farqlanishiga ko'ra: akademik lug'at / lug'at-ma'lumotnoma (1); ensiklopedik lug'at / umumiy lug'at (2); tezaurus / oddiy (izohli yoki tarjima) lug'ati (3); oddiy (izohli yoki tarjima)

lug'at / ideologik (ideografik) lug'at (4); izohli / izohsiz lug'at (5); tarixiy / zamonaviy lug'at (6) kabi turlarga ajratiladi. Termin aniq va konkret ifoda usuliga ega bo'lishi zarur, noaniqlik, mavhumlik terminga xos emas. Shu sababli terminologik lug'atning axborot manbai darslik, ensiklopediya, ilmiy nashrlardan iborat bo'ladi.

Adabiyotlar/Literatura/ References:

1. Иллюстрированный авиационный словарь для молодежи. – М., 1964.
2. Словарь любителя футбола // https://www.club58.com.ua/boleschiky_slovar.htm
3. Петушков В.П., Сергеев В.Н. О классификации словарей / Проблематика определений терминов в словарях разных типов. Под. ред. С.Бархударова, В.Петушкова, Ф.Сороколетова. – Ленинград: Наука, 1976. – 267 с. – С. 16-17.
4. <https://znachenie-slova.ru/%D1%8D%D1%82%D0%BE-%D0%BB%D1%8E%D0%B1%D0%BE%D0%BF%D1%8B%D1%82%D0%BD%D0%BE/%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5-%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8>
5. Борхвальдт О.В. Русская терминография в историческом аспекте. – Красноярск, 1999.
6. Гринёв С.В. Введение в терминографию. – М., 1995.
7. Герд А.С. Терминологический словарь среди других типов словарей. Современная русская лексикография. – Л., 1981.
8. Донской Я.Л. Терминография: параметрический подход // Термины в научной и учебной литературе. – Горький, 1989.
9. Кауфман И.М. Терминологические словари. – М., 1961.
10. Кобрин Р.Ю. Опыт семантической классификации словарей // Теоретические проблемы научно-технической терминологии и практики

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/2 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).